

Historický spolek Liechtenstein

Lichtenštejnsko

1

Jednička evropského školství

Ing. Pavel Juřík

2017

www.hs-liechtenstein.cz

Obsah

Základní informace	3
Historie lichtenštejnského školství	6
Povinná školní docházka	9
Vzdělávací systém Lichtenštejnska	11
Základní školství	13
Střední školství – I. úroveň	14
Střední školství II. úroveň	16
Vysoké školství	18
Příprava pedagogů	20
Shrnutí	22
Použitá literatura a internetové stránky	23
Užitečné kontakty	23

Lichtenštejnsko – jednička evropského školství

Lichtenštejnské knížectví je z více než 99 procent závislé na exportu svých výrobků a služeb s vysokou přidanou hodnotou. Proto klade důraz na kvalitu školství, od základních škol, přes odborné školy a učiliště, až po vysoké školy a univerzity. A daří se mu to, jak dokazují hospodářské výsledky země i testy PISA, ve kterých se pravidelně umísťuje na prvním místě v Evropě, hned za asijskými „tygry“. Když byla knížeti Hansi-Adamovi II. položena otázka, kde vidí hlavní příčinu hospodářského zázraku jeho země, odpověděl: školství.

ING. PAVEL JUŘÍK

3

Základní informace

Lichtenštejnsko je malá země o rozloze pouhých 160 km² s 37.622 obyvateli (2015). Přesto se již druhou desítku let drží na druhé příčce v seznamu zemí s nejvyšší životní úrovní, a to nemá žádné zdroje surovin. Již v roce 1970 byl HDP Lichtenštejnska (4.237 USD/obyv.) vyšší, než v sousedním Švýcarsku (3.925 USD/obyv.) a byl 8. nejvyšší na světě. Vysoké životní úrovně země nedosahuje příjmy z turistiky, ani hazardních her (tento druh příjmů byl Liechtensteiny striktně odmítnut), ale především exportem průmyslových výrobků a technologií, té nejvyšší kvality (41 % HDP) a poté službami. Finanční služby se na HDP podílejí 24 % (2013).

Rating Lichtenštejnska je dlouhodobě AAA, země ani obce nemají žádné dluhy. Naopak v minulých desetiletích si vytvořily vysoké finanční rezervy. Státní rozpočet knížectví je od roku 2010 v mírném a klesajícím deficitu, který je financován z rezerv, obce hospodaří s vysokými přebytky. Tlak na výdaje státního rozpočtu povede ke změně dosud velmi štedrého sociálního systému.

Země poskytuje práci 39.000 zaměstnancům, 2.500 obyvatel knížectví naopak dojíždí za prací do sousedních zemí. Protože 51 % zaměstnanců dojíždí za prací do Lichtenštejnska, používá statistický úřad knížectví k hodnocení výkonu ekonomiky dva parametry: hrubý domácí produkt a hrubý národní

příjem GNI (Gross National Income), který je příjmem země, bez mezd a dalších příjmů, které jsou vyvezeny za hranice (viz. tab. č. 1).

Zdejší průmysl tvoří více než 41 % HDP, což je nejvíce na světě, společně s Českou republikou. Teprve za průmyslem následují v HDP služby (finační služby, obchod, zemědělství ad.). Řada ze zdejších cca 700 průmyslových firem patří mezi světové leadery. Uvedme z nich několik příkladů:

- **Hilti** – globální dodavatel stavebních strojů, zařízení a technologií, v zahraničí zaměstnává 24.000 pracovníků
- **Thyssen KruppPresta** – světových leader ve vývoji a výrobě bezpečnostních hřídelů volantů (VW Group, Peugeot, Ford, Mercedes ad.) a vačkových hřídelí
- **Vivadent/Ivoclar** – největší světový výrobce stomatologické techniky a implantátů
- **Hoval** – přední světový výrobce tepelné a klimatizační techniky
- **Örlikon Balzers** – strojírenská firma (v roce 1969 jako jediná na světě byla schopná dodat NASA technologie potřebné pro výrobu skafandrů měsíčního programu Apollo)
- **Neutrics** – výrobce špičkové zvukové techniky (mikrofony, sluchátka ad.) pro profesionální hudebníky, zvukaře a náročné zákazníky (např. Kongress USA, OSN, Rolling Stones)
- **Swarowski** – logistické centrum a centrála předního výrobce šperků.

Zdejší finanční sektor (banky, pojišťovny, fondy) je ve srovnání se Švýcarskem nebo Lucemburskem velmi malý (bilanční suma 177 mld. CHF), ale zaměstnává vysoce kvalifikovanou pracovní sílu a vytváří 24 % HDP. Lichtenštejnské banky splňují požadavky OECD, pokud jde o bankovní tajemství a výměnu informací s dalšími státy (naopak jiné státy, včetně několika členů EU, měly výjimky až do roku 2017).

Tab. č. 1: HDP a GNI v běžných cenách – Liechtenštejnsko ¹

Rok	HDP (mld. CHF)	HDP/zam. (CHF)	GNI (mld. CHF)	GNI/obyv. (CHF)
2009	4,9	166 580	4,20	117 790
2010	5,3	180 810	4,50	122 850
2011	5,1	171 040	4,00	110 840
2012	5,1	168 570	3,60	97 410
2013	5,3	172 800	4,00	108 830

V Lichtenštejnsku bylo v roce 2015 zaměstnáno 19.119 občanů knížectví, dalších 19.652 pracovníků dojíždělo za prací ze Švýcarska a Rakouska². Okolo 30.000 pracovníků zaměstnávají lichtenštejnské firmy v zahraničí. Nedostatek pracovních sil je příčinou dlouhodobě nízké nezaměstnanosti (2,4 %) ³. Lichtenštejnské školství proto musí žáky a studenty připravovat na obory, které jsou v zemi potřebné.

Knížectví prakticky nemá vlastní trh a téměř vše vyrábí na export. Jeho výrobci proto musí být od prvního momentu schopni konkurovat na náročném mezinárodním trhu. Již z výše uvedeného je zřejmé, že úspěch Lichtenštejnska musí být založen na špičkovém školství, které dobře připraví budoucí zaměstnance lichtenštejnských firem, na minimální byrokracii, srozumitelných a vymahatelných

¹ Liechtenstein in Figures 2017, Office of Statistics Principality of Liechtenstein, Vaduz 2017, str. 18

² Liechtenstein in Figures 2017, Office of Statistics Principality of Liechtenstein, Vaduz 2017, str. 22

³ Tamtéž, str. 27

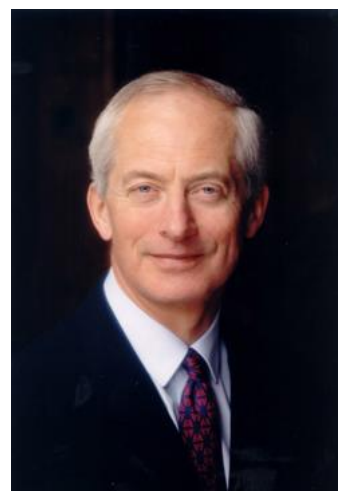
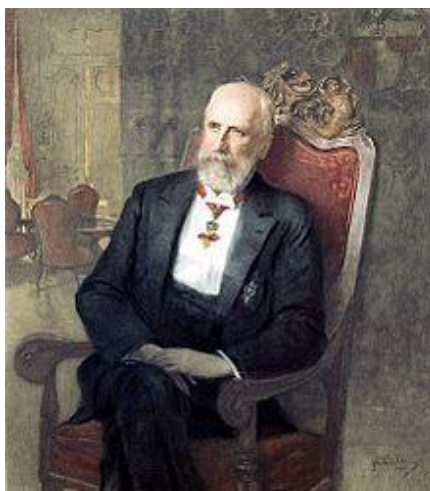
zákonech a vynikající infrastruktuře. Výsledkem výkonného hospodářství a efektivního státu jsou mimochodem i nízké daně, které podporují investice v knížectví.

Vstup knížectví do Evropského sdružení volného obchodu v roce 1978 (nyní European Economic Area) otevřel zemi přístup na evropský trh, vedle švýcarského, na který má vstup zajištěn již od roku 1921 (celní unie). Tím současně vyvstala potřeba dále zdokonalovat a modernizovat celý systém školství a vzdělávání v Lichtenštejnsku. Přípravě reformy byl vždy věnován dostatečný prostor na odbornou a poté politickou diskusi. Přizpůsobování vzdělávacího systému měnícím se potřebám probíhá kontinuálně.

Historie lichtenštejského školství

Povinná školní docházka byla v Lichtenštejnsku zavedena knížetem Janem I. z Liechtensteinu (1760-1836), známým vojevůdcem a diplomatem napoleonských válek, až v roce 1805. První zákon o školách byl vydán knížetem Janem I. v roce 1827. V této době bylo Lichtenštejnsko chudou zemí na periferii Evropy (chudá byla v to době i větší část Švýcarska) s pouhými několika tisíci obyvatel. Knižecímu rodu se tento stav podařilo během několika desetiletí změnit podporou hospodářství (lehký průmysl, zejména textilky).

Vládnoucí knížata polní maršál Jan I., Jan II. zvaný „Dobrotivý“ a Hans-Adam II. z Liechtensteinu, kteří měli největší vliv na rozvoj lichtenštejského školství

6

V únoru 1859 vydal kníže Jan II. (1845-1927) zvaný „Dobrotivý“ zákon, kterým byla zavedena osmiletá povinná školní docházka. Dalším milníkem byl rok 1929, kdy kníže František I. (1853-1938) vydal zákon, který stanovil pravidla pro oblasti, které předchází legislativa neupravovala (např. vznik školek, středních a soukromých škol). V roce 1936 bylo zavedeno povinné odborné a učňovské vzdělání, což si vyžadoval rozvíjející se lehký průmysl. K boomu strojírenství došlo po roce 1945, díky dostupné kvalifikované pracovní síle a úspěchu lichtenštejských firem (především Hilti).

Poslední zásadní zákon o školství, který platí z velké části dodnes, byl vydán 15. prosince 1971. Předcházela mu analýza systému lichtenštejského školství, která byla vydána v roce 1970 jako tzv. „bílá kniha“. Na jejím základě byly stanoveny cíle školství pro 70. léta 20. století. Mezi nimi byly:

- zvýšení počtu studentů na vysokých školách na 10 % (v roce 1992/1993 to bylo 20 %, 2013/2014 - 30 %) ⁴
- zavedení devítileté povinné školní docházky (od školního roku 1980/1981)
- podpora vzdělávání pedagogů
- výstavba moderních školních budov
- zavedení pomocných škol pro děti se vzdělávacími a zdravotními problémy.

Na přípravě nového zákona se významně podílel tehdy dědičný, dnes vládnoucí kníže Hans-Adam II. (*1945). Tuto reformu nedávno popsal jako naprostý základ současných hospodářských úspěchů Lichtenštejnska. Na základě této de facto reformy došlo k zásadní reorganizaci lichtenštejského školství. Byly také zavedeny dva nové druhy škol (nižší střední a pomocná škola – oba typy škol byly

⁴ Franz Messner, Secondary Education in Liechtenstein, Council of Europe 1995, str. 15

spojeny do jedné v roce 1990) ⁵. Reforma zavedla novou organizační strukturu sektoru školství, školní psychology a lékaře apod.

Reforma školství z roku 1971 se zaměřila především na modernizaci výuky (obsah i metody) a na zvýšení efektivnosti systému hodnocení žáků. Do reformy byli zapojeni odborníci ze Švýcarska a Nizozemí. Školy získaly větší nezávislost a také odpovědnost za svou práci a její výsledky. Byla zjednodušena legislativa týkající se školství, rodiče žáků byli zapojeni do komunikace se školami, v čemž pomáhají poradci.

Okolo 70 % žáků navštěvuje odborné a učňovské školství, 20 % gymnázium a zbytek buď učňovské obory nebo jsou bez odborného vzdělání. Pro asi 900 žáků odborného a učňovského školství není možné zajistit přípravu v okolo 100 profesních oborech. Na základě dvoustranných smluv s Rakouskem a Švýcarskem a se švýcarskými kantony, mohou lichtenštejnské občany studovat nebo se vyučit na tamních středních školách a učilištích. Lichtenštejnsko hradí náklady na toto studium a současně má právo se vyjadřovat k potřebám a změnám vzdělávacího systému hostitelského státu.

10. rok školní docházky byl původně určen pro ty žáky základních škol, kteří nemohli najít vhodný obor v knížectví a odešli studovat do Švýcarska. Dnes je 10. ročník určen především pro rozšíření všeobecných znalostí a pro zvýšení konkurenceschopnosti žáka na trhu práce. Tento vzdělávací model byl v srpnu roku 2000 reformován a je každé tři roky vyhodnocován.

V listopadu 1992 vydala vláda nařízení, kterým byly stanoveny podmínky pro technické školy, vysoké školy a výzkumné instituce. Průběžně provádí lichtenštejnská vláda potřebné změny ve vzdělávacím systému, aby knížectví zůstalo konkurenceschopné na trhu práce a investic i v budoucnu. Úspěšnost lichtenštejnského školství dokazují, kromě nízké nezaměstnanosti a výsledků hospodářství, i efektivní státní správy a samosprávy, také srovnávací testy PISA. V nich se lichtenštejnské školství umísťuje hned za asijskými zeměmi, jako první evropský stát (např. 8. místo na světě a 1. v Evropě v roce 2012).

Tab. č. 1: Výsledky testů PISA – rok 2012 ⁶

Místo	Země	Počet bodů
1	Shanghai-Čína	613
2	Singapur	573
3	Hong Kong-Čína	561
4	Taiwan	560
5	Korea	554
6	Macao-Čína	538
7	Japonsko	536
8	Lichtenštejnsko	535
9	Švýcarsko	531
10	Nizozemí	523

⁵ Tamtéž, str. 11

⁶ OECD

Kníže Hans-Adam II. své názory na nutné reformy školství vyjádřil mimojiné v knize „*Stát ve třetím tisíciletí*“ (české vydání Grada 2011). Jeho návrhy se mu ve vlastní zemi podařilo realizovat, s výjimkou voucherů na vzdělání. Základem této myšlenky byla snaha zvýšit kvalitu škol tím, že nebudou získávat peníze automaticky, ale získají paušální částku s každým žákem. Rodiče by měli možnost tuto poukázku na peníze (voucher) předat škole, kterou si pro její kvalitu vybrali.

Výborné školy by tím získaly prostředky na své rozšíření a další zkvalitnění výuky, zřizovatelé škol (obce) s horšími výsledky by byly nuceny přikročit neprodleně ke změnám vedoucím ke zlepšení hodnocení, jinak by mohly zaniknout nebo být převzaty úspěšnějšími školami. Za důležité kníže považuje získat pro reformy nejen pedagogy, ale i školské odbory, které se obvykle změnám brání (např. ztráta jistot).⁷

Školní úřad *Schulamt* zodpovídá za poskytování moderního vzdělání obyvatelům Lichtenštejnského knížectví

8

Mapa Lichtenštejnska ležícího v alpském údolí mezi Švýcarskem a Rakouskem

⁷ Hans-Adam II. Stát ve třetím tisíciletí, Grada 2011

Povinná školní docházka

Povinná školní docházka se skládá ze základní pětileté školy (*Primarschule*), ze které žáci přechází do nižší střední, středně pokročilé nebo vyšší střední školy (*Oberschule*), a to na základě svých výsledků nebo výběrových řízení. Nižší a přechodné střední školy poskytují vzdělání v délce čtyř let, vyšší střední školy mají dvě délky studia: pět a osm let. Absolventi vyšších středních škol mohou pokračovat ve studiu na vysokých školách.

Budova lichtenštejnského Zemského sněmu (Landtag) a zasedací místnost pro 25 poslanců

Specifikem Lichtenštejnska je, že 34 % obyvatel má jinou národnost než lichtenštejnskou (celkem je zde registrováno 84 národností). Pro další studium a uplatnění na trhu práce je pro žáky jiných národností důležitá znalost němčiny. Proto je pro ně nutná návštěva dětských školek, případně jsou pro ně zajišťovány jazykové kurzy (např. pro děti uprchlíků – Lichtenštejnsko je štědrým poskytovatelem mezinárodní pomoci, včetně azylu uprchlíkům).

Pro děti s různými formami postižení jsou určeny speciální školy, ve kterých jim pomáhají vyškolení učitelé a asistenti. Zařazování žáků se vzdělávacími nebo zdravotními problémy do nižších středních a pomocných škol (celkem cca 5 % žáků), bylo vnímáno jako jejich určitá diskriminace. Proto lichtenštejnská vláda vytvořila v 80. letech minulého století podmínky pro jejich větší zařazování do nižších středních škol.

Vývoj postupně vedl k tomu, že všichni žáci se vzdělávacími problémy mohli být od roku 1991 zařazeni do nižších středních škol a pomocné školy byly zrušeny. Těmto žákům (např. s dislexií, diskalkulií) pomáhají speciální pomůcky a vzdělávací kurzy pro ně, i pro jejich rodiče a menší třídy. Pro žáky s tělesnými handicapami zůstaly zachovány speciální školy. Zájem lichtenštejnské vlády o pomoc dětem s problémy učení vedl mimo jiné k tomu, že princezna Margaretha Liechtenstein, manželka prince Nicolause z Liechtensteinu (mladšího bratra vládnoucího knížete Hanse-Adama II.) je patronkou mezinárodní společnosti *Dislexia International* se sídlem v Bruselu.

V Lichtenštejnsku je celkem 14 základních škol, 3 nižší střední školy, 5 středně pokročilých škol, 1 vyšší střední škola (gymnázium) a 3 vysoké školy. O okolo 4.500 žáků se stará na pět set pedagogů. Za sektor školství zodpovídá vláda, která navrhuje legislativu. Za plánování, rozvoj a řízení školství zodpovídají Rada pro vzdělání, Školské rady jednotlivých škol a Obecní školské rady.

Hlavním orgánem zodpovědným za vzdělávací systém Lichtenštejnska je devítičlenná **Rada pro vzdělání**. Jmenuje ji na dobu 4 let vláda, jejíž zástupce je předsedou rady. Její úkoly jsou následující:

- poradní orgán vlády ve věcech vzdělání
- návrhy změn zákonů a nařízení vlády
- stanovení priorit vzdělávacího systému.

Školské rady jednotlivých škol jsou rovněž jmenovány vládou na dobu 4 let. Mezi jejími pravomocemi je mimo jiné:

- jmenování ředitelů a řídících učitelů státních škol
- rozhodování v odvolacích řízeních
- schvalování přestupů žáků mezi školami.

Vážnost vzdělání v Lichtenštejnsku potvrzuje i každoroční přijetí nejlepších absolventů středních škol na hradě Vaduz hlavou státu (na snímku dědičný princ Alois z Liechtensteinu). Při ceremoniálu se zapisují do Zlaté knihy (*Goldene Buch*) v přítomnosti ministra školství a ředitelů škol.

Vzdělávací systém Lichtenštejska

Lichtenštejské školství vychází ze stejných základů, jako školství v německy mluvících zemích (Švýcarsko, Německo, Rakousko). Nechal se v posledních 40 letech inspirovat nejlepšími příklady školství ze zahraničí a všechny změny ve vzdělávacím systému prošly a procházejí pečlivou odbornou analýzou a diskusí a jednáním s vládou a parlamentem. Teprve poté jsou změny implementovány tak, aby na ně byl dostatek času (školení učitelů, dodávka nových učebních pomůcek apod.).

V dnešní době již nelze studenty připravit na téměř žádné budoucí povolání, je proto nutné je naučit se dále vzdělávat, logicky uvažovat a obhajovat své názory a návrhy. Důležitá je pro jejich budoucnost znalost světových jazyků. Na tomto základě jsou připraveny vzdělávací modely lichtenštejských středních škol, tedy již od 6. třídy. Podporován je sport, výtvarné umění a hra na hudební nástroje (70 % žáků hraje alespoň na jeden hudební nástroj).

Vzdělávací systém Lichtenštejského knížectví dnes tvoří několik stupňů ⁸:

- předškolní výchova (povinná, navštěvuje ji 99 % dětí)
- základní škola – délka 5 let
- vyšší škola (Oberschule) – délka 4 roky
- Realschule – délka 3 roky
- gymnázium, odborné školy a učiliště – délka 3 roky.

Mezi jednotlivými typy vyšších ročníků základní školy (Realschule, Oberschule, Gymnasium) mohou žáci přecházet, pokud splní podmínky pro přestup (výsledky studia). Informace o možnosti studia poskytují rodičům a žákům školy všech stupňů, školní poradci, informační brožurky a internetové stránky lichtenštejské vlády.

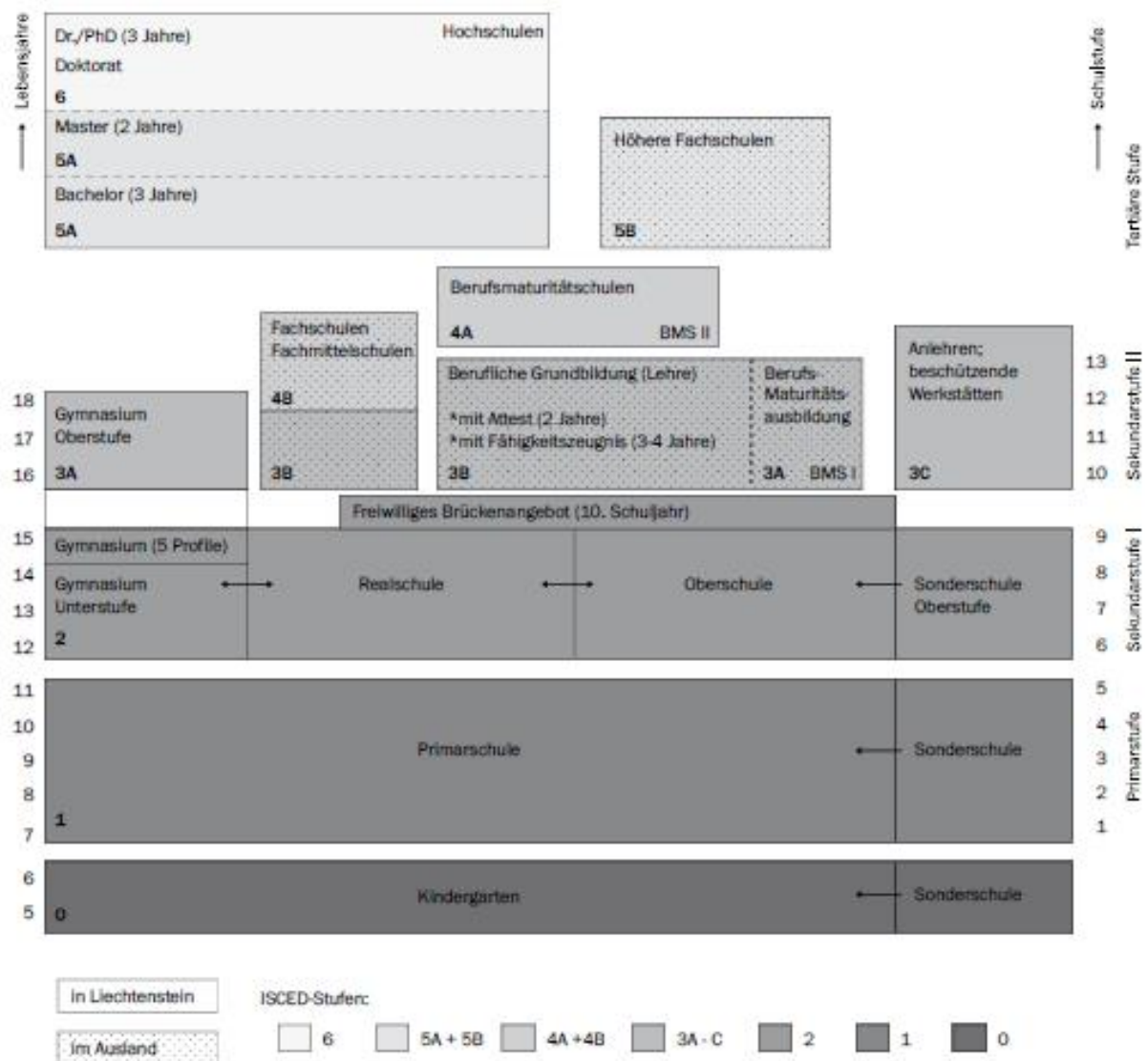
Tab. č. 3: Počet žáků a studentů v Lichtenštejsku ⁹

	1980/81	1990/91	2000/01	2014/15
Školky	698	739	862	778
Základní škola (Primarschule)	1960	1892	2111	1938
Základní škola (2. stupeň)	371	487	679	756
Dobrovolný 10. ročník			39	74
Speciální škola	39	65	71	80
Oberschule	519	403	423	407
Realschule	750	567	700	732
Celkem	4337	4153	4885	4765

⁸ Lehrplan für das Fürstentum Liechtenstein, Schulamt des Fürstentums Liechtenstein, Vaduz, 2005, str. 17

⁹ Facts and Figures 2015, str. 28

Überblick - Das liechtensteinische Bildungswesen

Podrobný přehled současného systému lichtenštejského školství ¹⁰

¹⁰ <http://www.llv.li/files/sa/4000%20Grafik%20Aufbau%20Bildungswesen%20deutsch%20140411.pdf>

Výuka na lichtenštejských základních a středních školách je zaměřena na samostatné kritické posouzení faktů, práci v týmu, návrh řešení a schopnost ho obhájit i v cizích jazycích

Základní školství

První stupeň základní školy má pět ročníků, ve kterých se žáci učí německý jazyk, matematiku, výtvarné umění, přírodopis apod. Průměrný počet žáků ve třídách se pohybuje okolo 15, což učitelům umožňuje se věnovat talentovaným i slabším žákům. Další čtyři roky povinné školní docházky žák absoluuje na základě individuálního vyhodnocení jeho schopností a zájmů. Může pokračovat ve studiu na tzv. nižší střední škole nebo v prvních třech ročnících gymnázia. Nižší střední škola také zajišťuje přípravné kurzy pro studium na učňovských školách.

Testy na základní škole jsou ve všech třídách stejné, takže lze sledovat kvalitu výuky jednotlivých učitelů a škol, výkony žáků a v případě potřeby pomoci tyto výsledky zlepšit. Jedinou soukromou základní školou v Lichtenštejnsku je waldorfská škola *Liechtensteinische Waldorfschule*.

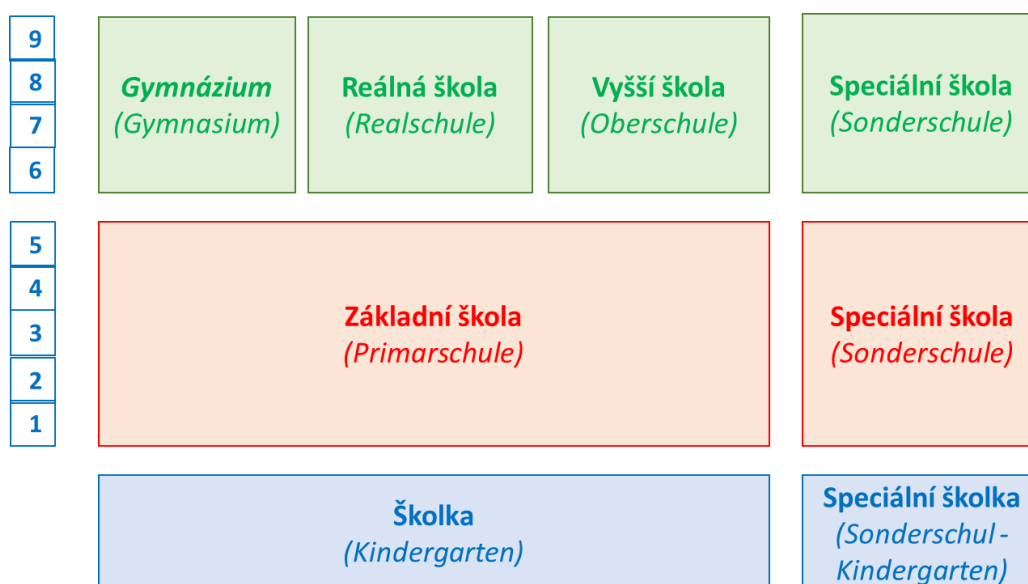

Schéma základního školství Lichtenštejska – devět roků povinné školní docházky ¹¹

Střední školství – I. úroveň

Systém středního školství v Lichtenštejnsku je tvořen několika státními a soukromými školami. Po absolvování pěti tříd základní školní docházky jsou žáci školní radou rozděleni, podle svých studijních výsledků a preferencí, ke studiu na:

- Oberschule
- Realschule
- gymnázium – nižší úroveň

Oberschule je obecná vzdělávací škola, která slouží široké škále potřeb a zahrnuje školní vzdělání pro 6. – 9. ročník. Přípravuje žáky především pro profesionální život nebo přechod na Realschule. Další forma studia vyžaduje dostatečné známky (skóre) ve školních kurzech stanovených pro postup. Žáci obvykle pokračují ve studiu na učňovských školách. Pokud nejsou ještě rozhodnuti o své další profesi, mohou dobrovolně studovat zvláštní 10. ročník základní školní docházky.

Realschule poskytuje širší a hlubší všeobecné vzdělání, které připravuje žáky na profesní život nebo na další studium. Pro její studium jsou třeba dobré studijní výsledky na základní škole. Po úspěšném absolvování Realschule žáci pokračují na odborných nebo učňovských školách.

Gymnasium – nižší úroveň – navštěvují žáci, kteří dosáhli na základní škole nejlepší výsledky. Jeho žáci získávají hlubší znalosti matematiky, přírodních věd a jazyků. Mají nejširší možnosti ve volbě dalšího vzdělání od pokračování studia na vyšší úrovni gymnázia, přes odborné, až po učňovské školy. Naprostá většina absolventů se připravuje na vysokoškolské vzdělání. ¹²

¹¹ Lehrplan für das Fürstentum Liechtenstein, Schulamt des Fürstentums Liechtenstein, Vaduz, 2005, str. 17

¹² Organisation of the education system in Liechtenstein 2009/2010, European Commission, EACEA, str. 18-19

Na Obershule studuje asi 25 % žáků, 50 % studuje na Realschule a cca 25 % na gymnáziu. Gymnázia jsou v Lichtenštejnsku dvě: *Liechtensteinisches Gymnasium* ve Vaduzu a soukromé na studium jazyků zaměřené *Das Oberstufengymnasium der formatio Privatschule* v Triesenu. Pro nadané žáky je zajištěno studium i v oblasti hudby, umění a sportů.

Od 6. třídy se žáci všech škol učí angličtinu, od 7. ročníku také francouzštinu. Důraz na znalost cizích jazyků je kladen nejen z obecné nutnosti v současném globalizovaném světě, ale také proto, že Lichtenštejnsko téměř celý svůj HDP tvoří exportem výrobků a služeb. Navíc je obklopeno nejen zeměmi s německy hovořící populací, ale také s obyvateli hovořícími anglicky nebo francouzsky a italsky (Švýcarsko).

Během studia na střední škole mohou žáci přecházet mezi jednotlivými typy škol podle toho, jak se projeví jejich schopnosti a zájmy. Tyto přechody jsou naprosto běžné a nepředstavují žádný problém pro žáky, ani pro školy. Naopak jsou přínosem a motivací pro žáky. Pokud žák zjistí, že má jiné zájmy, než se domníval před několika lety nebo se zlepší jeho studijní výsledky, může ještě změnit svůj studijní plán a budoucí profesní zaměření (např. z učňovského směru přejít na vysokoškolské studium).

Důležitým prvkem lichtenštejnského školství je zaměření středního a vyššího a vysokoškolského vzdělání na potřeby ekonomiky knížectví. Vzdělávací systém úzce spolupracuje s průmyslem a sektorem služeb. Studenti odborných a učňovských oborů absolvují praxi u lichtenštejnských firem a nezdědka si zde naleznou své budoucí zaměstnání. Přirozené je celoživotní vzdělávání, které podporují zaměstnavatelé, i stát. Talentované pracovníky zaměstnavatelé vysílají na odborné kurzy nebo jim umožňují získat vysokoškolské vzdělání v průběhu zaměstnání, podle dohodnutých kariérních plánů.

Liechtensteinisches Gymnasium ve Vaduzu absolvuje asi čtvrtina žáků základních škol

Po tříletém studiu nižší úrovně gymnázia musí žáci studovat ještě jeden rok navíc na jiných školách (*Berufsmaturitätsschule*) nebo v dalším ročníku gymnázia, aby splnili devítiletou povinnou školní docházku nebo pokračují další 4 roky studia na gymnáziu.

Gymnázium poskytuje obecné vzdělání, zejména pro budoucí studenty vysokých škol. Cílem je naučit studenty pracovat s informacemi, nezávisle a kriticky je analyzovat a prezentovat je v němčině a dalších dvou jazycích. Naučí se řešit komplexní problémy, pracovat metodicky a v týmu, převzít odpovědnost, orientovat se v technických, přírodních a společenských vědách. Studenti jsou vedeni k úctě k sobě samým, i ke svému okolí.¹³

Důležitým požadavkem školy je osobní odpovědnost žáků za učení. Proto jim byla dána možnost vybrat si specializaci ve školním vzdělávání. Volba jednoho z pěti vzdělávacích oborů není rozhodnutím pro určitý obor budoucí profese, ale vědomou orientací žáka na základě osobních preferencí a talentu. Na horní úrovni matematiky, zeměpisu, ekonomie a práva, bilingvní výuka v angličtině se používá ve vybraných předmětech.

Gymnasium Liechtenstein nabízí pět dílčích směrů, ze kterých si žáci mohou vybrat podle svých zájmů a schopností a v průběhu studia je i změnit:

1. Jazyky (angličtina, latina)
2. Moderní jazyky včetně 3. a 4. jazyka (volitelně francouzština, španělština, italština)
3. Umění, hudba a pedagogika
4. Obchod a právo
5. Matematika a přírodní vědy.

16

Střední školství II. úroveň

Druhá úroveň středních škol poskytuje širokou nabídku oborů a vyváženého vzdělání. Žáci mohou postoupit, na základě svých studijních výsledků a osobní preference na některou z těchto typů středních škol:

- **dobrovolný 10. ročník školy**
- **učňovské školy**
- **odborné školy**
- **gymnázium – vyšší úroveň**

Dobrovolný 10. ročník školy - navazuje na základní formu povinného vzdělávání (*Oberschule* a *Realschule*) a poskytuje podrobnější a diferencovanější všeobecné vzdělání s cílem připravit žáky na přechod, nebo zmírnit přechod na další úroveň vzdělání. Po úspěšném absolvování dobrovolného 10. školního ročníku, žáci pokračují na odborných nebo učňovských školách.¹⁴

Odborná střední škola – střední odborné vzdělání je k dispozici na odborné střední škole v Lichtenštejnsku - *Berufsmittelschule Liechtenstein*. Tato škola má za úkol poskytnout lidem, kteří absolvovali odbornou přípravu, rozsáhlejší všeobecné vzdělání, ukončené maturitou.

Na *Berufsmittelschule* byly zavedeny jako základní obory technologie, přírodní vědy a ekonomie. Od školního roku 2001/2002 byly přidány moduly design a informační a komunikační technologie. Tyto

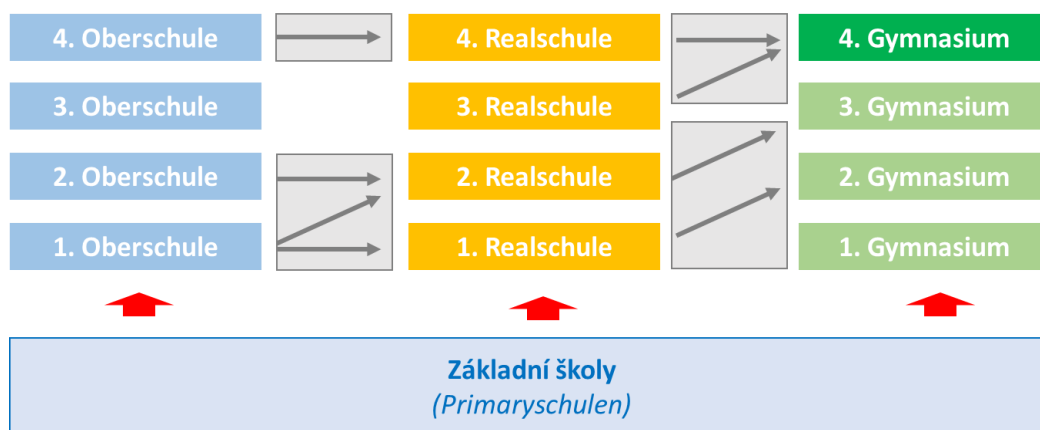
¹³ Das Liechtensteinische Gymnasium, Liechtensteinisches Gymnasium Vaduz 2013, str. 9

¹⁴ Organisation of the education system in Liechtenstein 2009/2010, European Commission, EACEA, n str. 21-22

obory mohou být studovány souběžně nebo si žák může vybrat ty, které ho zajímají nejvíce a studovat je hlouběji. Za absolvování modulů žák získává certifikát. Výběr oborů ovlivňuje poptávka na pracovním trhu.

Na Berufsmittelschule studenti dále rozvíjejí své schopnosti a znalosti, které od nich budou vyžadovat jejich budoucí zaměstnavatelé. Podle svých zájmů si mohou vybrat ze čtyř oborů:

1. Design
2. Informační a komunikační technologie
3. Strojírenství
4. Obchod.

Možnosti přestupu žáků mezi různými typy středních škol v jednotlivých ročnících (6. – 9. stupeň) ¹⁵

Na závěr studia skládají žáci odbornou zkoušku (*Berufsmaturitätszeugnis*) nebo maturitu. Ty jim otvírají dveře nejen k zaměstnání v Lichtenštejnsku, ale také ke studiu na vysokých školách v Lichtenštejnsku a v Rakousku a na technických univerzitách ve Švýcarsku, pokud se rozhodnou dále studovat, bez skládání přijímacích zkoušek.

Touto nabídkou vzdělání se pokrývá celé spektrum zájmů a schopností studentů a poskytuje se jim podpora (i motivace) pro jejich další vzdělávání a budoucí pracovní kariéru. Ve školním roce 2014/2015 studovalo na středních školách v zahraničí 975 studentů, z toho 81 % ve Švýcarsku, 16 % v Rakousku a 3 % v Německu.

Učňovské a odborné školy

Odborné vzdělávání v Lichtenštejnsku je založen na dvou- nebo třístranném střídajícím vyučování. Většinu oborů žáci studují ve Švýcarsku, Rakousku nebo v Německu. Dvoudílný systém zahrnuje střídavý výcvik ve firmách a v odborné škole, zatímco střídavý systém třídílný je doplněn o úvodní kurzy. Jejich žáci získávají odborné znalosti na školách a praktické zkušenosti na stážích v praxi. Program odborného výcviku člověka trvá dva až čtyři roky v závislosti na povolání, s praktickou odbornou přípravou zabírají 60 až 80 % celkového času.

¹⁵ Die Sekundarschulen Bildungsauftrag und Übertrittsmöglichkeiten, Schulamt Liechtenstein, Vaduz

Gymnázium – vyšší úroveň – zde pokračují studenti nižší úrovně gymnázia, kteří dosáhli výborných výsledků (skóre 5.0) a získali doporučení učitelů a školní rady nebo složili úspěšně přijímací zkoušky.

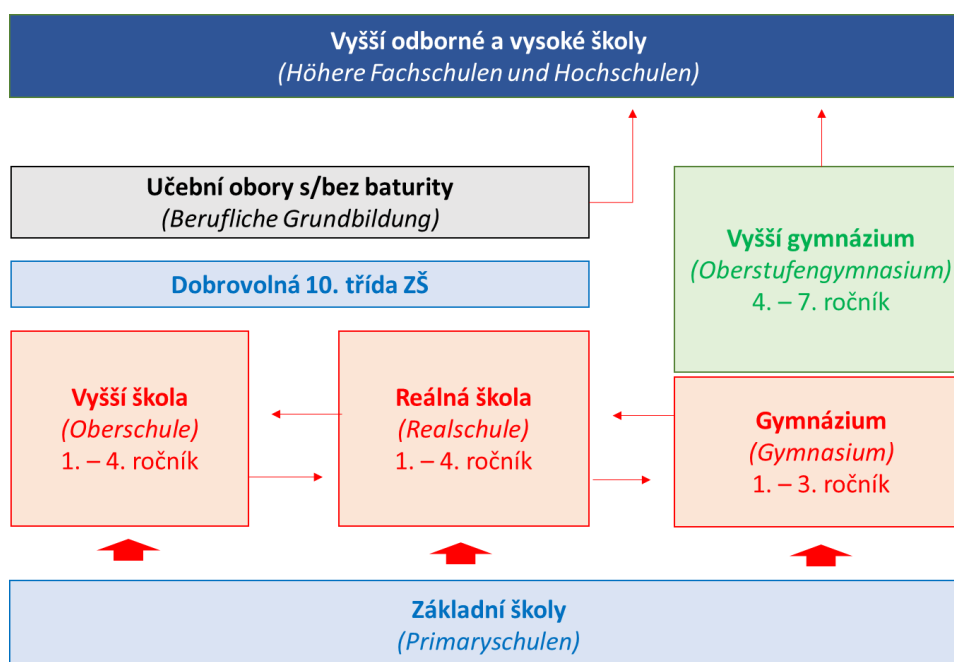

Schéma středního školství Lichtenštejnska a možnosti přestupu a dalšího studia ¹⁶

Vysoké školství

Na vysokých školách a univerzitách studuje asi 30 % absolventů středních škol a učilišť. Většina studentů studuje na vysokých školách a univerzitách v zahraničí (viz tab. č. 4 a 5), na náklady lichtenštejnské vlády, protože domácí školství nemůže zajistit studium ve všech požadovaných oborech. Nejlepší studenti se na budoucí kariéru připravují i na předních univerzitách ve Velké Británii a USA.

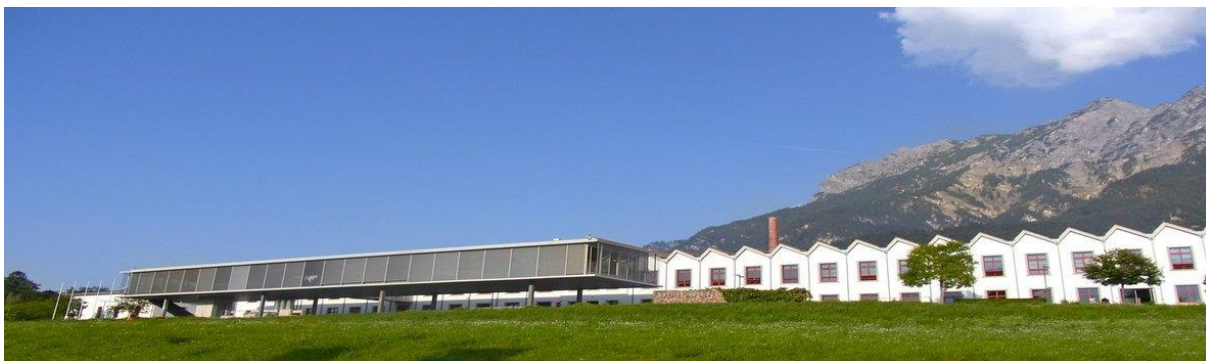
Až do roku 1990 nemělo Lichtenštejnsko vysoké školství. V roce 1990 byla střední inženýrská škola povýšena na vysokou školu **Universität Liechtenstein**. *Universität Liechtenstein* nabízí řadu vzdělávacích oborů (řízení, finance, informační technologie, architektura) a za svou krátkou existenci si vydobila překvapivě dobré renomé. Na *Universität Liechtenstein* studuje mnoho studentů ze zahraničí. Mezi nimi byly již dvě desítky studentů z České republiky.

Od roku 2008 v Lichtenštejnsku existují další dvě vysoké školy:

- **Internationale Akademie für Philosophie**
- **Private Universität im Fürstentum Liechtenstein.**

Lichtenštejnské vysoké školy mohou udělovat tituly všech úrovní: bakalář, magistr a doktor.

¹⁶ Die Sekundarschulen Bildungsauftrag und Übertrittsmöglichkeiten, Schulamt, Fürstentum Liechtenstein

Sídlo Universität Liechtenstein je v prostorách bývalé textilní továrny s moderní přístavbou

Tab. č. 4: Počet lichtenštejnských občanů studujících na vysokých školách a univerzitách ¹⁷

Země studia	2012/13	2013/14	2014/15
Lichtenštejnsko	95	76	63
Švýcarsko	755	769	774
Rakousko	150	152	167
Německo	37	35	34
Celkem	1037	1032	1038

Tab. č. 5: Počet studentů na lichtenštejnských vysokých školách, včetně cizinců ¹⁸

	2012/13	2013/14	2014/15
Management	421	403	369
Architektura	177	176	167
Právo	31	49	45
Lékařství a farmacie	32	49	45
Filozofie	0	0	4
Celkem	661	677	630

¹⁷ Facts and Figures 2015, str. 29

¹⁸ Tamtéž, str. 29

Protože knížectví nemá vlastní pedagogické školy a fakulty, zaměstnává absolventy těchto škol ze zahraničí. Podmínkou je občanství Lichtenštejska, Rakouska, Švýcarska nebo Německa (příp. další země s recipročním přístupem). Další podmínkou je být rodilým mluvčím německého jazyka nebo státní zkouška z němčiny a příslušné pedagogické vzdělání, předepsané pro jednotlivé úrovně škol.

Lichtenštejská vláda klade velmi vysoké nároky na kandidáty na povolání učitele. Kromě odborných znalostí musí mít i osobní předpoklady pro výuku a vedení žáků. Noví učitelé absolvují 12-15 denní vstupní vzdělávací kurz, který probíhá obvykle v době letních prázdnin. V jeho průběhu se seznámí s historií Lichtenštejska, organizací státu a obcí, školním systémem a legislativou, způsobem výuky, vedením a hodnocením žáků, jednáním s rodiči, používáním školních informačních systémů apod.

Při nástupu do školství je učitel zaměstnán na zkušební dobu. Po jejím uplynutí a pozitivním vyhodnocení jeho práce získává pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Takovou smlouvu získávají i učitelé, kteří pracují na částečný úvazk alespoň 40 % pracovní doby. Učitelé absolvují každý rok 6 dnů odborných seminářů. Pokud ve školství pracují alespoň 10 let, z toho posledních 5 let bez přestávky, školní inspektor nebo ředitel školy může učitele vyslat na speciální dlouhodobé kurzy v trvání 5 – 20 týdnů, které jsou zaměřeny na didaktiku a odborné předměty.

Výsledky práce učitelů jsou hodnoceny na základě objektivních kritérií. K výuce, testům a zkouškám se používají standardizované učební texty, pomůcky a testy. Tím je zajištěna objektivita hodnocení a analýza výsledků v rámci třídy a školy. Pokud se výsledky žáků jednotlivých tříd a učitelů významně liší nebo se objeví problémy v osobních vztazích mezi žáky a učiteli, vedení školy a inspektor situaci analyzují a okamžitě ji řeší (např. učiteli je přidělen poradce nebo problém mezi žákem a učitelem řeší mediátor).

Ve školním roce mohou učitelé dosáhnout max. 10 % přesčasových hodin, v kratším časovém úseku to může být až 15 %. Učitelům ve věku 55 a 61 let se snižuje počet odučených hodin, bez snížení celkové mzdy.

Mzdové ohodnocení učitelů

Až do roku 2003 byla mzda učitelů stanovena stejnými pravidly, jako u ostatních veřejných zaměstnanců. Nový mzdový zákon určuje každoročně zvýšení základní mzdy a variabilní oměny učitelům podle objektivních kritérií – na základě dosažených výsledků a osobního hodnocení. Toto hodnocení se neprovádí každý rok a zodpovědný je za ně školní inspektor (má na starost okolo 90 učitelů). Pokud výsledky pedagoga nejsou dobré, ke zvýšení mzdy nebo vyplacení bonusu nedojde. Mzdový zákon pro učitele byl naposledy novelizován v roce 2009.

Profese učitelky je v Lichtenštejnsku vysoce společensky hodnocená. Pro budoucí úspěch občanů a jejich země je velmi důležitá. Tomu odpovídají nejen nároky na uchazeče o profesi učitele, ale také systém jejich mzdového ohodnocení. Výsledkem je, že pracovníci ve školství jsou zdaleka nejlépe placeným oborem v Lichtenštejnském knížectví. V roce 2013 byla průměrná mzda v knížectví 6.380 švýcarských franků. V roce 2012 byl průměrný plat pracovníka ve školství ve výši 9.243 švýcarských franků, což bylo nejvíce ze všech sektorů (finanční sektor se umístil na druhém místě s 8.278 franky).

Základní mzdová pravidla pro odměňování učitelů:

- muži i ženy dostávají za stejnou práci stejnou mzdu, zohledněn je věk
- mzdy se zvyšují každý rok (bez záruky), na základě rozhodnutí Parlamentu (max 12 % ročně)
- zaručen je růst mezd o inflaci
- jako bonus je vyplácen 13. plat ve výši měsíčního platu
- další bonus je vyplácen za výsledky práce učitele
- v případě nemoci je učitelům vyplácen měsíční plat až po dobu 6 měsíců, trvá-li nemoc déle, je učitel převeden do systému sociálních dávek.

Platby na sociální pojištění závisí na výši mzdy (4 až 9 %), daň z příjmu se pohybuje mezi 16 až 21 procenty.

Úspěšné lichtenštejnské školství se stalo vzorem pro řadu zemí – tito studenti se o svou budoucí pracovní kariéru obávat nemusí

Ačkoliv je Lichtenštejnsko rozlohou 6. nejmenším státem na světě, již od 70. let 20. století patří mezi státy s nejvyšší životní úrovní. Zásahu na tom má špičkové strojírenství a sektor služeb, které se opírají o vynikající systém vzdělávání, který je celoživotní.

Lichtenštejnské školství patří mezi nejúspěšnější na světě, na čemž mají zásluhu promyšlené, cílevědomé a kontinuálně prováděné reformy a úpravy, podle potřeb hospodářství a státní a veřejné správy. Lichtenštejnští studenti se v testech PISA řadí na první nebo přední místo v Evropě.

Systém vzdělávání využívá standardizované studijní projekty a testy (stejně pro všechny pedagogy), čímž je zajištěn stejný výklad látky a jejího zkoušení. Tím jsou vytvořeny podmínky pro objektivní hodnocení, srovnatelnost studijních výsledků žáků pro postup do dalších úrovní studia bez přijímacích zkoušek, i pro analýzy výsledků mezi žáky, třídami a školami.

Vzdělání není založeno na memorování, ale na schopnosti žáka pracovat samostatně i v týmu s informacemi z různých zdrojů, kriticky je vyhodnocovat, navrhnout řešení nebo nelézt správný výsledek a být je schopen prezentovat, a to nejen v němčině, ale i v dalších světových jazycích.

Střední školství v Lichtenštejnsku úzce spolupracuje s budoucími zaměstnavateli. Žákům se proto dává dostatek prostoru pro volbu budoucího vzdělání a profese. Pokud změní svou preferenci budoucího povolání nebo se zlepší jejich výsledky, mohou v 6. – 9. ročníku povinné školní docházky téměř v jakémkoli ročníku změnit typ školy (Oberschule, Realschule, Gymnasium) a druh oboru. Základem jsou studijní výsledky (dosažení minimálního počtu bodů nutný pro přestup na konkrétní druh školy).

Není zde „tlak na tituly“, ale na výsledek. Asi jen 25 % absolventů základních škol ukončí studium na střední škole s maturitou, okolo 50 % výučním listem a asi 30 % pokračuje ve studiu na vyšších a vysokých školách. Obory středních, vyšších a vysokých škol, které nelze studovat v Lichtenštejnsku, studenti absolvují na školách ve Švýcarsku, Rakousku, Německu a dalších zemích, na náklady lichtenštejnské vlády.

Lichtenštejnskému školství se podařilo integrovat žáky s problémy s učením a lehčími tělesnými handicapami do běžných tříd již v 90. letech 20. století. Pro žáky s těžšími formami problémů jsou zřízeny speciální školy.

Profese učitele v Lichtenštejnském knížectví je velmi vážená. Stát pečlivě vybírá a školí budoucí pedagogy a investuje do jejich průběžného vzdělávání. Výsledky žáků a tříd jsou analyzovány a podle nich je hodnocen i pedagog. V případě problémů je zajištěna intervence poradce nebo kouče. Protože kvalitní vzdělání je jedním z klíčových faktorů pro úspěch knížectví na globálním trhu, věnuje mu vláda prvořadou pozornost. Jedním z výsledků této priority je i vysoké platové hodnocení učitelů, kteří mají nejvyšší mzdy v Lichtenštejnském knížectví.

Použitá literatura a internetové stránky

Das Liechtensteinische Gymnasium, Liechtensteinisches Gymnasium Vaduz 2013

Die Sekundarschulen Bildungsauftrag und Übertrittsmöglichkeiten, Schulamt Liechtenstein, Vaduz

Messner Franz, *Secondary Education in Liechtenstein*, Council of Europe 1995

Lehrplan für das Fürstentum Liechtenstein, Schulamt des Fürstentums Liechtenstein, Vaduz, 2005

Liechtenstein Hans-Adam II., *Stát ve třetím tisíciletí*, Grada 2011

Liechtenstein in Figures 2015 a 2017, Office of Statistics Principality of Liechtenstein, Vaduz

Organisation of the education system in Liechtenstein 2009/2010, European Commission, EACEA

<http://www.llv.li/#/110889/organisation-schulamt?scrollto=true>

<http://www.llv.li/files/sa/4000%20Grafik%20Aufbau%20Bildungswesen%20deutsch%20140411.pdf>

Užitečné kontakty

Government of the Principality of Liechtenstein, Ministry of Education

Regierungsgebäude

Peter-Kaiser-Platz 1

Postfach 684

FL-9490 Vaduz

www.llv.li

Office of Education

Austrasse 79

Postfach 684

FL-9490 Vaduz

www.sa.llv.li

Školy v Lichtenštejnsku – rozcestník

www.schulen.li